

Aspecte ale educației multiculturale în liceele din Sfântu Gheorghe

Motto:

"Descoperirea altora înseamnă descoperirea relațiilor și nu a barierelor" (Claude Levi-Strauss)

Problematica educației interculturale este una care revine din ce în ce mai des în centrul atenției specialiștilor în educație, pedagogilor, psihologilor, dar și sociologilor, antropologilor etc., interesați de procesul educațional în complexitatea lui. Iar aceasta se întâmplă datorită profundelor schimbări prin care trece societatea în general, schimbări economice, politice etc., care au impact asupra dezvoltării individului.

În condițiile constientizării tot mai profunde a rolului pe care îl are păstrarea identității culturale, naționale, lingvistice, religioase etc., în dezvoltarea normală a societății în general, școala este chemată să facă față unor noi provocări, cele ale societăților multiculturale, în care fiecare individ, indiferent de cultura căreia îi aparține, dorește să își exprime liber apartenența la acea cultură.

Dacă în Statele Unite ale Americii problema păstrării identității culturale, poartă amprenta specifică modelului cultural american - care, pe deoparte, facilitează integrarea în cultura americană, iar pe de altă parte, garantează fiecărui individ dreptul și oferă posibilitatea să își afirme propria cultură, limbă și credință religioasă - Europa, prin noua construcție denumită Uniunea Europeană, are în față o serie întregă de provocări legate de integrarea tuturor grupurilor culturale prezente pe continent, care doresc și sunt acceptate în Uniune. Numeroasele tensiuni și conflicte interetnice și interculturale recente din Balcani, din Spania sau din Anglia, dar și cele de la începutul anilor '90 din România, la care se adaugă dorința fiecărei națiuni europene - fie ele din Europa de Vest sau din Europa Centrală și de Est - de a-și păstra și afirma identitatea națională proprie, demonstrează clar că problematica interculturalității este una complexă la care Europa, încă nu a găsit încă o soluție viabilă.

Susținând această idee, P. Ghițiu afirma că, *"...tensiunea dintre «Europa economică» și «Europa culturală» este tot mai greu de controlat. Integrarea economică este un nivel necesar, dar nu se poate vorbi despre integrare în afara celei culturale și a celei spirituale, fundamente ale*

oricărei uniri reușite". În aceeași idee, autorul afirmă că, *"cultura are menirea de a împăca pe om cu sine și deci cu lumea, de a acomoda popoarele între ele, de a dezamorsa tensiunile din interior dar și din exterior"* (GHIȚIU, P., 2004).

În aceste condiții este evident, așa cum afirmă și L. Ciolan, rolul important al educației în formarea unor tineri capabili de reușită personală și socială, tineri care să fie cetățeni activi și responsabili ai comunităților din care fac parte. Flexibilitatea de care au nevoie pentru a se integra în diferitele comunități și grupuri socio-culturale (familie, școală, comunitate locală, grup de prieteni, loc de muncă, institutii europene/multinationale, proiecte regionale etc.) poate fi dobândită printr-o educație deschisă, bazată pe cooperare și parteneriat. (CIOLAN, L., 2000, p. 5). Școala, este chemată așadar, să ofere, cu ajutorul educației interculturale, un model al conviețuirii pașnice și constructive într-o societate în care locuiesc la un loc membrii mai multor grupuri etnice. Din păcate, în societatea românească actuală, există încă adepți ai politicilor de segregacionism pe criterii etnice, religioase, lingvistice etc., la diferite nivele, inclusiv la nivelul școlilor. Așa cum va rezulta și din prezenta lucrare, nu de puține ori s-a dovedit faptul că politicile segregacioniste au rezolvat problema identității minorităților pe termen scurt, pe termen lung ele alimentând o serie întregă de prejudecăți și stereotipuri atât ale minorităților față de majoritate cât și invers. Astfel, considerăm că numai educarea copiilor într-un spirit intercultural poate constitui baza unei dezvoltări sănătoase și de durată a societăților în care conviețuiesc reprezentanții mai multor etnii.

Majoritatea cercetătorilor, care au abordat această problematică, au ajuns la concluzia potrivit căreia, nu numai școala este chemată să promoveze valorile educației interculturale, ci întreaga societate în ansamblul ei. Mass-media, partidele politice, Biserica, organizațiile non-guvernamentale etc., trebuie să contribuie și ele, prin mijloace specifice, la îmbunătățirea climatului de conviețuire interetnică acolo unde acesta este alterat. Fără o angajare fermă

a tuturor factorilor de socializare în vederea promovării interculturalității, șansele de reușită ale școlii se reduc la maxim. Instituția școlii nu trebuie lăsată singură pe un astfel de drum, pentru simplul motiv că nu este singura responsabilă de educația copiilor.

De aceeași părere este și C. Stan care afirmă că *“...societatea contemporană devine tot mai mult conștientă de dimensiunea sa multiculturală, iar rezultatele acestui proces nu întârzie să transpară în diferitele planuri ale existenței socio-umane. Având în vedere faptul că, în ultimă instanță, școala și instituțiile educaționale în general, reprezintă unul dintre cele mai importante focare de difuzie și transmitere a culturii, este inevitabilă implicarea lor activă în modelarea, în armonizarea relațiilor de factură formală sau informală dintre reprezentanții diverselor culturi”* (C. STAN, 1999).

Alegerea temei educației interculturale, pentru prezenta lucrare, a fost determinată în primul rând de specificul structurii etnice și confesionale a județului și de efectele perverse rezultate din raportul dintre majoritate și minoritate inversat. Ca locuitor numeric minoritar al orașului natal am putut simți climatul de intolerantă în care cele două comunități, cea română și cea maghiară, locuiesc împreună în același spațiu geografic, climat rezultat din poziția discriminatorie a majorității maghiarilor din județul în care ei sunt numeric majoritari, față de alteritatea românească, alături în inferioritate numerică.

Preocupat fiind de tematica relațiilor interetnice, am dorit ca prin problematica abordată în această lucrare, aceea a educației interculturale, să contribuie și eu la efortul susținut de cercetare al zonei întreprins de Centrul European de Studii Covasna-Harghita, care a reușit de-a lungul timpului să atragă în zonă numeroși studenți de la diferite profile care au abordat, din perspectivă interdisciplinară, în lucrările lor de licență, masterat și doctorat, problematica complexă a zonei Harghita-Covasna.

Nu în ultimul rând, am fost preocupat de felul în care se percep reciproc elevii din cele două comunități, cea română și cea maghiară. Convins fiind că fără o educație de tip inter etnic cele două comunități vor scăpa greu de prejudecățile pe care le au una față de cealaltă, am încercat, atât cât am reușit, să demonstrez atât teoretic, prin viziunea unor autori consacrați în domeniu, cât și practic, prin cercetarea pe care am întreprins-o în cele trei licee

din Sfântu Gheorghe, că spațiul cultural și educațional al zonei este departe de a fi unul intercultural.

Oferind soluții de programe școlare de tip inter, evidențiind nevoia unei politici educaționale de tip intercultural, am dorit să ne delimităm de actuala stare de fapt, prezentă la nivelul sistemului educațional din zonă, stare care nu face decât să alimenteze tensiuni între reprezentanții celor două etnii.

Obiectivele și ipotezele cercetării

În demersul nostru de cercetare a aspectelor educației multiculturale din liceele din zona orașului Sfântu Gheorghe am avut în vedere, ca obiectiv principal, reliefaarea gradului de toleranță interetnică între elevii din învățământul preuniversitar, de etnie maghiară și română, care studiază în aceeași unitate de învățământ (licee pe care le-am numit multiculturale) și în unități de învățământ separate (licee pe care le-am numit monoculturale). Pe lângă acest obiectiv principal, am urmărit și câteva obiective secundare:

- Studierea gradului de toleranță al elevilor de etnie română și maghiară față de reprezentanții etnicii rromilor;

- Relevarea aspectelor toleranței interetnice ale elevilor de etnie română și maghiară în perspectiva educației interculturale;

- Analiza impactului negativ pe care l-a avut separatismul pe criteriile etnice a instituțiilor de învățământ preuniversitar din oras.

Astfel, în demersul nostru am dorit să cunoaștem, în date reale, care este atitudinea elevilor de etnie română față de elevii de etnie maghiară, în perspectiva angajării acestora ca actori ai vieții publice ai comunităților din care provin, în relație cu membrii comunităților cu care conviețuiesc.

Ipotezele cercetării pe care am întreprins-o se reliefează astfel:

- 1. Studiul în medii multiculturale crește gradul de toleranță interetnică al elevilor;**

- 2. Separatismul pe criteriile etnice al instituțiilor de învățământ preuniversitar duce la creșterea gradului de intoleranță interetnică.**

Pentru a scoate în evidență eventualele diferențe dintre gradul de toleranță al elevilor care studiază în medii multiculturale și a celor care studiază în medii monoculturale, cercetarea s-a desfășurat în două etape:

- Într-o primă fază am ales un eșantion format din elevi de învățământ preuniversitar care

studiază într-un mediu monocultural. Aceste licee au fost multiculturale până în 1989, dar, la presiunile liderilor etnicilor maghiari, elevii au fost separați. Astfel, avem de-a face acum cu licee monoetnice maghiare și cu un liceu monoetnic român;

- În a doua fază am ales un eșantion de elevi de învățământ preuniversitar care studiază într-un mediu multicultural. Elevii acestui eșantion învață în aceeași școală, dar în clase separate.

Eșantionul cercetat

Cercetarea noastră s-a desfășurat în trei instituții de învățământ preuniversitar din orașul Sfântu Gheorghe, județul Covasna. Am ales ca și subiecți elevi ai claselor a XI-a, datorită faptului că am considerat că aceștia au atins un nivel de dezvoltare psiho-comportamentală care le permite să răspundă fără probleme unei astfel de scale. Vârstele elevilor componenți ai acestui eșantion sunt cuprinse între 16 și 19 ani, distribuindu-se în felul următor: 2 elevi în vârstă de 16 ani; 66 de elevi de 17 ani; 54 de elevi care au vârsta de 18 ani și 3 elevi care au 19 ani.

Numărul total al eșantionului este de 125 de subiecți, 75 de fete și 50 de băieți, elevi de etnie română și maghiară. Astfel, pentru a studia instituțiile de învățământ preuniversitare monoculturale, au fost chestionați un grup de 32 de subiecți, elevi în clasa a XI-a la Colegiul National "Mihai Viteazul", 25 de fete și 7 băieți. Colegiul este o instituție de învățământ monoculturală românească de tradiție, în care studiază elevi ai comunității românești din Sfântu Gheorghe și din județul Covasna. Al doilea grup chestionat este compus din elevi în clasa a XI-a la Liceul "Mikes Kelemen". Acest grup este alcătuit din 30 de subiecți, 14 fete și 16 băieți. Limba de predare a acestei instituții este limba maghiară, liceul fiind unul monocultural maghiar în care studiază copiii ai comunității maghiare din oraș și din județ. Ambele instituții sunt teoretice, și au fost până la evenimentele din 1989, licee în care au învățat atât elevi maghiari cât și elevi români. Important este faptul că în județ nu au existat, după desființarea Regiunii Autonome Maghiare, în anul 1968 și până în 1989, instituții de învățământ monoculturale. În aceste două instituții au studiat atât elevi români cât și elevi maghiari.

Pentru analiza opiniei subiecților care își desfășoară activitatea în instituții de învățământ preuniversitare multiculturale am apelat

la Liceul de Artă din Sfântu Gheorghe, instituție în care studiază atât elevi de etnie română cât și elevi de etnie maghiară. Astfel, a fost chestionat un grup de 33 de subiecți de la secția română a acestui liceu, elevi în clasa a XI-a, 17 fete și 16 băieți, și un grup de 30 de subiecți de la secția maghiară, elevi tot în clasa a XI-a, 19 fete și 11 băieți.

Metode și instrumente utilizate

Metoda utilizată de noi în cercetarea de față a fost în principal *Scala Distanței Sociale* a sociologului american Emory Bogardus, autoritate recunoscută internațional în domeniul "*distanței sociale*", instrument împrumutat din psihologia socială. Cea de-a doua metodă utilizată a fost cea a studiului de caz.

Scala Distanței Sociale sau Scala Bogardus.

Acest tip de scară este, se pare, cel mai vechi tip utilizat într-o măsură mai mare în investițiile psihosociale. Elaborată în SUA, a fost destinată inițial să măsoare intensitatea prejudecăților rasiale și naționale prin realizarea unei clasificări rationale a atitudinilor unor subiecți într-o ordine ierarhică, într-o împerejurare dată. Este o scară ordonată, "*distanțele*" înscriindu-se pe o traiectorie de la o poziție extremă la alta, de la superior la inferior etc. Exemplul dat de Bogardus în 1925 - devenit clasic - are la origine situația specifică în SUA (unde "*atitudinile rasiale*" constituie încă o problemă și astăzi) și poate lua forma întrebării:

Ati admite de bună voie și cu plăcere ca un negru să fie:

- rudă prin alianță (căsătorie)?
- prieten personal în clubul dv.?
- vecin pe strada dv.?
- coleg de muncă?
- cetățean al țării d-voastră?
- turist în țara d-voastră?
- interziceti a locui în țara d-voastră?

Bogardus menționează că subiecții sunt rugați să țină seama nu de individ, ci de însușirile sale personale.

Scala utilizată de noi în această cercetare a fost adaptată doar la itemul referitor la "*coleg de muncă*". În cazul nostru am apelat la varianta "*coleg de școală*" pentru a reliefa disponibilitatea elevilor de a studia în cadrul aceleiași școli. În rest am păstrat aceași itemi pe care i-a folosit și Bogardus în varianta inițială a Scalei Distanței Sociale.

Studiul de caz. Am apelat la metoda studiului de caz pentru a evidenția particularitățile unei anumite instituții de învățământ în care

lucrurile stau puțin altfel decât în celelalte unități de învățământ. În cazul la care am apelat noi putem vorbi de educație interculturală reală, în care sunt implicați, în egală măsură, actori ai ambelor etnii.

Prezentarea și interpretarea datelor

În etapa de prezentare și interpretare a datelor am luat în considerare informațiile furnizate de elevi în urma chestionării cu Scala Bogardus. Datorită obiectivului acestei lucrări, vom prezenta datele comparativ, reliefând răspunsurile date de elevii de la liceul monocultural și cei de la liceul multicultural, fie ei români sau maghiari. Trebuie menționat faptul că, deși în chestionar apar indicate și alte etnii care locuiesc pe teritoriul României, în demersul nostru am fost interesați doar de felul în care se raportează, unii la ceilalți, elevii de etnie română și maghiară. Trebuie de asemenea să spunem faptul că vom prezenta și rezultatele referitoare la etnia rromilor, datorită faptului că am fost surprinși de felul în care se raportează elevii de etnie română și maghiară la cei de etnie rromă. Practic, elevilor li s-a cerut să răspundă sincer dacă ar fi de acord ca reprezentanții etniilor prezente în școală să fie pe rând membri, prieteni, vecini, colegi, locuitori, vizitatori sau dați afară din România. Elevii au fost rugați, în baza instrucțiunilor care se află pe fiecare scală, să încercuiască cât mai multe variante cu care sunt de acord.

Pentru început vom analiza răspunsurile oferite de elevii de etnie română. Astfel, am comparat un eșantion de 32 de subiecți elevi români ai liceului monocultural și un eșantion de 33 de subiecți elevi români, elevi care aparțin secției române al unui liceu multicultural. Vom analiza pe rând fiecare item al chestionarului, reliefând diferențele existente.

Primul item al chestionarului, cel referitor la "*Membri ai familiei mele*", este și cel care indică cel mai mare grad al toleranței față de indivizi ai altei culturi decât cea proprie, prin gradul mare de apropiere între oameni pe care îl implică statutul de membru al unei familii. Copiii le-a fost explicat faptul că acest item se referă la disponibilitatea de a avea membrii ai familiei etnici maghiari, prin căsătorie sau prin alianță. La acest item, atât la liceul monocultural cât și la liceul multicultural, 3 elevi au răspuns că ar fi de acord să aibă ca membri ai familiei etnici maghiari, ceea ce indică în ambele cazuri o toleranță relativ scăzută față

de aceștia. Se remarcă astfel, credem noi, o disponibilitate foarte mică, aproape de inexistență, de a accepta în familie etnici maghiari.

Itemul doi al chestionarului, "*Prieteni apropiați*", este unul care se situează tot în zona unei toleranțe ridicate. La acest item apar și primele diferențe majore, credem noi, care scot în evidență faptul că conviețuirea elevilor de etnie română și maghiară este benefică ambelor categorii de elevi, aceasta având efecte în sensul creșterii toleranței față de reprezentanții etniei conviețuitoare. Astfel, numărul elevilor care au indicat la acest item etnici maghiari este mai mare la liceul multicultural decât la liceul monocultural, diferența fiind semnificativă. Doar 10 elevi de etnie română de la liceul monocultural au indicat că ar fi de acord cu prieteni de etnie maghiară, în timp ce numărul elevilor de etnie română de la liceul multicultural care ar fi de acord cu prieteni maghiari este de 18. Se remarcă, asadar, o primă diferență majoră între cele două eșantioane, o toleranță mai ridicată a elevilor români care studiază împreună cu cei maghiari, în aceeași școală.

Cel de-al treilea item, "*Vecini*", indică o distanțare și mai mare față de ceilalți, o dorință de ai îndepărta și mai mult pe cei din jurul tău. La acest item diferențele din cele două eșantioane scot în evidență o distanțare și mai mare față de reprezentanții etnicilor maghiari. Astfel, dacă la liceul monocultural doar 7 elevi au indicat faptul că ar fi de acord cu vecini de etnie maghiară, deci aproape 1 din 5 elevi, la liceul multicultural, aproape 50% din ei, adică 14 elevi, au indicat faptul că ar fi de acord să fie vecin cu un etnic maghiar. Așadar, se poate remarca un grad mai mare de toleranță al elevilor români care studiază împreună cu elevii maghiari, chiar dacă nu o fac în aceeași clasă ci numai în aceeași școală.

Itemul "*Colegi de școală*" este unul care ne interesează în mod particular datorită specificului acestei lucrări. Elevii români din cele două eșantioane au fost întrebați, conform scalei, dacă ar fi de acord să fie colegi de clasă cu elevi de etnie maghiară. La acest item distanța dintre cele două eșantioane este și mai mare. Doar 5 elevi din totalul eșantionului de 32 de elevi, care învață la liceul monocultural, au spus că ar fi de acord ca elevii maghiari să fie colegi de clasă cu ei, deci aproape 1 din 7 elevi. Considerăm că procentul este foarte mic și indică o toleranță redusă a elevilor români care studiază aici față de elevii maghiari. Spre

deosebire de aceștia, un număr de 14 elevi care studiază la liceul multicultural ar fi de acord cu colegii de clasă români. Așadar, un procent mult mai însemnat decât în cazul liceului monocultural, aproape 50%. Merită punctat faptul că doar 2 elevi care studiază la liceul monocultural, respectiv doar 4 elevi care studiază la liceul multicultural au indicat faptul că ar fi de acord ca reprezentanții tuturor etniilor prezente în sală să fie colegii săi de clasă. De cealaltă parte se situează cei care nu ar dori nici un alt coleg de vreo altă etnie ca și coleg de clasă. Numărul acestora este de 6 elevi la liceul monocultural român și de 4 elevi la liceul multicultural, secția română. Așadar, și din acest punct de vedere, elevii români care studiază la liceul multicultural sunt mai toleranți față de reprezentanții altor culturi.

Din datele prezentate mai sus reiese faptul că un număr de 27 de elevi români care învață la liceul monocultural și un număr de 19 elevi români care studiază la liceul multicultural nu ar dori ca și colegii de clasă să fie maghiari. Diferența este, evident, extrem de mare și ridică mari semne de întrebare legate de felul în care se vor raporta unii la ceilalți cei care acum sunt elevi iar mai târziu vor fi cetățeni activi ai comunității din care provin.

La itemul *“Locuitori ai României”*, cele două eșantioane sunt apropiate în ceea ce privește atitudinea față de etnicii maghiari. Astfel, 9 elevi, respectiv 8 elevi au indicat că ar fi de acord ca etnicii maghiari să fie locuitori ai României.

În ceea ce privește itemul *“Vizitatori ai României”* se remarcă din nou diferențe majore între cele două eșantioane. Și de această dată elevii români care învață la liceul multicultural sunt mai toleranți față de etnicii maghiari, 20 dintre aceștia fiind de acord ca etnicii maghiari să fie vizitatori ai României. Spre deosebire de aceștia, doar 11 elevi care învață la liceul monocultural ar fi de acord ca etnicii maghiari să viziteze țara noastră. Scorul înregistrat este cu atât mai edificator cu cât acest item indică deja o distanță socială mare, fiind poziționat în partea *“negativă”* a scalei.

Distanța socială a elevilor români față de etnicii maghiari, dar și un spirit de intoleranță, este scoasă în evidență de itemul 7 al scalei, *“Dați afară din România”*. Scorul înregistrat la acest item este unul care, considerăm noi, nu este tocmai favorabil unui spirit de conviețuire pașnic. Astfel, un număr de 17 elevi ai liceului monocultural, deci peste 50%, au indicat faptul

că ar fi de acord ca etnicii maghiari să fie dați afară din România. În comparație cu aceștia, doar un număr de 8 elevi români ai liceului multicultural au spus că ar fi de acord ca maghiarii să fie dați afară din țară. Fără doar și poate că rezultatele indicate la acest item pot fi considerate îngrijorătoare pentru că ele indică o distanță socială foarte mare care poate constitui baza unor atitudini de intoleranță față de reprezentanții etniei maghiare.

În urma analizei scorurilor înregistrate de cele două eșantioane de elevi români, se poate remarca gradul mare al distanței sociale al elevilor români față de etnicii maghiari. Gradul de distanță socială mare al elevilor români care studiază la liceul monocultural față de etnicii maghiari este indicat de scorurile mari la itemii 5, 6 și 7, itemi care se află în partea *“negativă”* a scalei. Scorurile obținute de elevii români care studiază la liceul multicultural sunt mai mici în partea *“negativă”* a scalei și mai mari în partea *“pozitivă”* a scalei, aceasta fiind un indiciu al unui grad al distanței sociale mai mic care poate fi baza unui dialog intercultural real.

Pentru a vedea care este gradul distanței sociale a elevilor de etnie maghiară față de etnicii români am ales două eșantioane care au aceeași structură ca și eșantioanele de elevi români analizate mai sus. De această dată, Scala Distanței Sociale în forma prezentată elevilor români a fost tradusă în limba maghiară, tocmai pentru ca răspunsurile acestora să nu fie influențate în nici un fel (de o dificultate de receptare a mesajului scris etc.) și pentru ca elevii să se simtă familiari cu scala. Considerăm că rezultatele ar fi fost influențate negativ dacă scala era prezentată în limba română elevilor de etnie maghiară, care s-ar fi raportat oarecum negativ din start. Componenta eșantionelor este asemănătoare, 30 de elevi fiind de la liceul monocultural maghiar și 30 de la liceul multicultural, același liceu la care studiază și elevii eșantionului de elevi români.

Scorul obținut de cele două eșantioane la primul item, *“Membri ai familiei mele”*, este relativ apropiat, fiind totuși în favoarea elevilor de la liceul multicultural. Astfel, 10 elevi de etnie maghiară de la liceul multicultural au indicat faptul că ar fi de acord ca românii să fie membri ai familiei lor, în timp ce doar 8 elevi de la liceul monocultural maghiar ar fi de acord ca românii să fie membri ai familiei lor.

Elevii maghiari se dovedesc a fi mai toleranți când vine vorba de prieteni. La itemul *“Prieteni*

apropiați” 15 elevi “*multiculturali*”, respectiv 19 elevi de la liceul monocultural au indicat faptul că ar fi de acord să fie prieteni apropiați cu etnici români. Aceste scoruri sunt mai mari decât cele indicate de elevii români, care au fost mai puțin dornici să fie prieteni cu etnici maghiari.

Scoruri mari sunt obținute de elevii maghiari și în ceea ce privește itemul “*Vecini*”. Astfel, două treimi din ambele eșantioane, 19, respectiv, 20 de elevi de la liceul monocultural, ar fi de acord să fie vecini cu etnici români.

O situație problematică este relevată de scorurile obținute de cele două eșantioane de elevi maghiari la itemul “*Colegi de școală*”. La fel ca în cazul elevilor români, elevii maghiari care studiază în liceul multicultural sunt mult mai toleranți, și ar fi de acord, în număr de 18, ca etnici români să le fie colegi de clasă. Tot ca și colegii lor români, elevii care studiază în liceul monocultural maghiar sunt mai puțin toleranți când vine vorba de colegi de școală. De această dată doar 11 elevi de etnie maghiară ar dori colegi români.

Analizând rezultatele se poate observa că 12 elevi de la liceul multicultural și respectiv 19 elevi de la liceul monocultural maghiar nu ar fi de acord cu colegi de școală români, ceea ce reprezintă un procent destul de mare. Și în cazul elevilor maghiari am fost interesați să vedem câți dintre ei au fost de acord ca reprezentanții tuturor etniilor prezente în școală să le fie colegi de școală. Astfel, doar 7 elevi din liceul multicultural și 4 din liceul monocultural s-au dovedit a fi cu adevărat multiculturali, procentul fiind și de această dată în favoarea elevilor care învață într-un liceu multicultural. Dacă ne referim la procentul elevilor care nu ar dori ca și colegi elevi de alte etnii decât cea maghiară, numărul acestora este egal în ambele eșantioane, respectiv 7 elevi.

Mai toleranți se dovedesc a fi elevii din liceul multicultural și în ceea ce privește itemul “*Locuitori ai României*”. La acest item de 24 de elevi din liceul multicultural ar fi de acord ca etnicii români să locuiască în România, în timp ce 6 elevi nu sunt de acord cu acest lucru. La liceul monocultural ponderea celor care ar fi de acord cu acest lucru este de numai 21 de elevi, 9 elevi nefiind de acord.

Acceași tendință o manifestă elevii din cele două eșantioane și în privința itemului “*Vizitatori ai României*”. Astfel, 13 elevi “*multiculturali*”, respectiv doar 10, ar fi de acord ca etnicii români să fie vizitatori ai României.

La ultima “*treaptă*” a scării, “*Dați afară din*

România”, atitudinea elevilor de etnie maghiară se dovedește a fi mai tolerantă și astfel, 2 elevi de la liceul multicultural se situează pe poziții extreme fiind de acord ca românii să fie dați afară din România în timp ce elevii de la liceul monocultural care au aceeași opinie sunt în număr de 6. Cu toate că numărul elevilor de etnie maghiară care sunt de acord cu acest item este mult mai mic (în total, în ambele eșantioane, de 8 elevi) decât cel al elevilor de etnie română care au indicat același lucru legat de etnicii maghiari (în total, în ambele eșantioane, de 25 elevi), și în cazul acestora din urmă este îngrijorător numărul celor care se situează pe poziții extreme.

La o privire de ansamblu a scorurilor indicate de elevii maghiari din cele două eșantioane putem afirma că gradul de toleranță al acestora față de etnicii români este mai ridicat, dar că este departe de ceea ce se poate numi o distanță socială mică față de etnicii români.

Referitor la etnicii rromi, analiza de ansamblu a rezultatelor a scos la iveală un lucru îngrijorător și anume faptul că 78 de elevi din totalul de 125 de elevi chestionați au indicat faptul că sunt de acord ca etnicii rromi să fie dați afară din România. Distribuția celor care sunt de acord cu acest lucru este următoarea: 23 de elevi români și 19 elevi de etnie maghiară de la liceul monocultural și câte 18 elevi români și maghiari de la liceul multicultural. Într-o zonă în care numărul etnicilor rromi este în continuă creștere o astfel de atitudine față de aceștia nu poate fi deloc benefică climatului școlar din zonă fiind necesare acțiuni concrete de îmbunătățire a percepției pe care aceștia o au în comunitate.

Studiu de caz: Proiectul “*Evantai intercultural odorheian*”, realizat la Liceul Teoretic “*Marin Preda*” din Odorheiu Secuiesc, județul Harghita

Odorheiu Secuiesc, județul Harghita, este un oras al școlilor, în care schimburile culturale directe dintre elevii români și maghiari, care conviețuiesc împreună, sunt reduse. Cooperarea și apropierea dintre cele două etnii se poate realiza prin organizarea și participarea la activități culturale comune în cadrul cărora se realizează un schimb de mesaje culturale și un schimb de experiență, prin limbaje comune: arta plastică, muzica, dansul, folclorul.

Un astfel de proiect intercultural s-a desfășurat în cadrul Liceului Teoretic “*Marin Preda*” din Odorheiu Secuiesc. Denumirea

proiectului a fost *“EVANTAI INTERCULTURAL ODORHELAN”* fiind coordonat de dl. profesor Nuț Ștefan, director adjunct al acestei unități de învățământ. Obiectivul general al proiectului a fost cooperarea și apropierea între etniile română și maghiară în cadrul activităților culturale comune ale Liceului Teoretic “Marin Preda”, Liceului “Benedek Elek” și celelalte licee.

Proiectul a avut și obiective specifice, dorindu-se asigurarea unor schimburi culturale directe între elevii români și maghiari (cu vârste cuprinse între 5 și 18 ani) din Liceul Teoretic “Marin Preda” și Liceul “Benedek Elek” (și alte licee), timp de 8 luni în cadrul a 3 centre: de artă plastică, de dans, muzical.

Organizatorii proiectului și-au propus ca prin intermediul proiectului să realizeze:

1. *Deschiderea către alte culturi, păstrându-se identitatea culturală proprie.*

2. *Descoperirea punctelor comune în timp ce se afirmă diversitatea culturală.*

3. *Solidaritate, toleranță, capacitatea de a-i accepta și tolera pe ceilalți în interesul unei bune înțelegeri.*

4. *Respectarea valorilor tradiționale.*

Pentru atingerea obiectivelor, organizatorii proiectului au desfășurat mai multe activități, menite să pună în valoare bagajul cultural al ambelor etnii:

Activitatea nr. 1

În luna mai 2002, au fost invitați 80 de elevi de la școlile din Odorheiu Secuiesc să participe la un concurs de desene cu tema *“CHRISTOS A ÎNVIAT”*. Lucrările au fost expuse în Galeria “Kusztura” din Odorheiu Secuiesc. La această activitate a fost invitat pictorul Kusztura Sandor.

Activitatea nr. 2

“Miraj folcloric”, activitate organizată în luna iunie 2002, a constat în:

I. Spectacol folcloric al Liceului Teoretic “Marin Preda” și Liceului “Benedek Elek” la Sala Cinema “Studio”. Au fost invitați: ansamblurile de dansuri populare românești și taraful din Rupea (Brașov) și din Albești (Mureș) și ansamblurile de dansuri populare maghiare “Kekiringo” și “Venyige” din Odorheiu Secuiesc. Profesorul de muzică Gyarmati Pal a fost cel care a coordonat această activitate.

II. **Schimb de experiență.** În cadrul acestei activități elevii români au învățat dansuri populare maghiare iar elevii maghiari au învățat dansuri populare românești, la Liceul Teoretic “Marin Preda”. Instructori de dans au fost Hristea Cosmin (Rupea) și Both Aranka

(Odorheiu Secuiesc).

Activitatea nr. 3

A constat într-un spectacol-concurs de dans modern “Trupa modernă”, care s-a desfășurat în luna iunie 2002, la Sala Cinema “Studio”. Au participat 150 de elevi (18 trupe) de la liceele odorheiene. Această activitate a fost sponsorizată de către firma A.S. “Olympic Spirt”. Doamnele profesoare Nuț Steluța și Fosztó Gabriela au asigurat jurizarea activității.

Activitatea nr. 4

Între 1-7 iulie 2002, 30 de elevi (selectați din activitatea nr. 1) au participat la un schimb de experiență *“Ucenicie în arta plastică”*, finalizat cu un concurs. Au fost invitați artiștii plastici: Kusztura Sandor (Odorheiu Secuiesc), Oltean Aurora (București), Florin Morun (Iasi), Popișter Gheorghe (Feldioara - Brasov), Vass Csaba (Corund). Lucrările executate au fost expuse în Galeria “Kusztura”.

Activitatea nr. 5

În cadrul acestei activități 50 de elevi au participat la o excursie la Sighișoara în data de 26 septembrie 2002. Ghidul acestei excursii a fost doamna profesoară Nuț Steluța.

Activitatea nr. 6

În luna decembrie 2002 a avut loc un concert de colinde intitulat *“Nașterea Ia, Cristoase”*, la Sala mare Cinema “Studio” din oraș. Au participat 200 de elevi (soliști vocali, grupuri vocale, instrumentiști și coruri) de la Liceul teoretic “Marin Preda”, Liceul “Benedek Elek”, Liceul “Pallo Imre”. Profesorul de muzică care a ajutat la buna desfășurare acestei activități a fost domnul Gyarmati Pal.

Activitatea nr. 7

A constat în evaluarea proiectului și s-a desfășurat în decembrie 2002, la Liceul Teoretic “Marin Preda”. Participanții la această activitate au fost asistenții, animatorii, reprezentanții școlilor și invitații. Evaluatorul a fost Buzaș Georgeta care a prezentat expunerea cu titlul: *“Multiculturalitatea europeană”*. Tot acum, doamna profesoară Nuț Steluța a prezentat pliantul *“Evantai Intercultural Odorheian”*.

Beneficiarii proiectului de educație interculturală au fost elevii Liceului Teoretic “Marin Preda”, Școala Normală “Benedek Elek” și elevii de la celelalte școli - participanți în programul activităților culturale - precum și părinții elevilor români și maghiari, spectatori la concursurile de dans, concertul de colinde și spectacolul folcloric.

Proiectul a fost unul de real succes atât printre beneficiarii acestuia, care s-au bucurat

din plin de oportunitățile pe care acest proiect le-a oferit copiilor, cât și pentru comunitate în general. De asemenea, toți participanții din afara orașului Odorheiu-Secuiesc, fie ei elevi, profesori sau studenți, au fost foarte încântați de modalitatea în care s-au desfășurat activitățile din cadrul proiectului, adresând numeroase mulțumiri organizatorilor.

Concluzii

Realitățile complexe ale societății contemporane scot în evidență tot mai mult caracterul ei multicultural. Astfel, majoritatea statelor lumii se caracterizează prin diversitate culturală, lingvistică, religioasă, datorată unor mișcări migratorii din diferite perioade istorice. Păstrarea identității culturale a fiecărui individ în parte constituie din ce în ce mai mult un imperativ ce se cere respectat cu precădere. Fiind principalul mijloc de transmitere al culturii, școala este chemată să răspundă eficient acestui imperativ prin promovarea toleranței și prin valorizarea culturii fiecărui individ în parte. Aceasta nu se poate realiza fără o politică educațională adecvată, eficientă și de lungă durată în domeniul educației, care să promoveze principiile interculturalității și al respectului reciproc între membrii diferitelor etnii.

În urma analizei și interpretării datelor culese prin intermediul Scalei Bogardus, se desprind câteva concluzii referitoare la modul de percepție al alterității de către elevii români și maghiari, locuitori ai aceluiași spațiu geografic și cultural:

- Există la nivelul celor două grupuri de elevi, români și maghiari, membri ai aceleiași comunități, o distanță socială mare care nu are nimic în comun cu principiile multiculturalității, și cu atât mai puțin cu cele ale interculturalității;

- Elevii care studiază în comun, în aceeași unitate de învățământ cu membrii celeilalte etnii, au un grad mai mare de tolerantă în comparație cu cei care studiază în școli exclusiv monoculturale;

- Având aceste atitudini unii față de ceilalți, acești elevi nu vor putea, ca viitori "actori" ai spațiului public al comunității din care provin, să contribuie în mod eficient la valorizarea alterității și a diversității culturale din zonă;

- Actuala organizare a unităților de învățământ din zonă contribuie din plin la perpetuarea stereotipurilor și prejudecăților legate de

rasă și etnie, punând în pericol dezvoltarea reală a dialogului intercultural;

- Prin atitudinea lor, elevii, precum și reprezentanții sistemului de învățământ (profesori, inspectori școlari etc.) care fac posibilă existența acestei stări de fapt, nu promovează principiile Uniunii Europene referitoare la diversitatea culturală sau la cele ale educației interculturale;

Este necesară, o acțiune concertată a autorităților administrației publice centrale și locale și a societății civile, care să stimuleze programele ce cultivă dialogul intercultural real și care să pună în valoare patrimoniul cultural al tuturor etniilor conlocuitoare din zonă;

Așadar, cercetarea pe care am realizat-o în cele trei unități de învățământ din orașul Sfântu-Gheorghe, a scos la iveală, atât cât s-a putut, o realitate consemnată de altfel și de alți numeroși autori, cercetători ai zonei sau ai relațiilor interetnice în general. Astfel, actuala viziune a autorităților române asupra învățământului în medii multiculturale, prin promovarea unui model de separare pe criterii etnice, alimentează o serie întregă de atitudini de intolerantă între membrii comunităților română și maghiară din oraș, și din județ. Din păcate, deși este chemată să ofere un model al respectului reciproc și al bunei înțelegeri copiilor care studiază aici, școala promovează principiul separatismului prin însăși modalitatea sa de funcționare.

O dovadă în plus a faptului că nu aceasta este modalitatea optimă de abordare a educației în medii multiculturale o constituie și studiul de caz pe care l-am prezentat și care ilustrează cel mai bine cât de artificial este sistemul românesc de învățământ actual în problema învățământului intercultural. Se poate observa că, la Liceul Teoretic "Marin Preda" există un adevărat climat intercultural, în care elevii români și maghiari și-au putut împărtăși unii altora elemente ale propriilor lor culturi, într-un spațiu adecvat. Considerăm că acestea sunt modelele care trebuie promovate, atât de către factorii de decizie administrativă, cât și de mass-media și de societatea civilă, ele fiind singurele capabile să modifice prejudecățile cu care se confruntă cele două comunități. De fapt, această reușită este validată de practica educațională, din alte localități ale țării și de experiență europeană.

Bibliografie

1. CHELCEA, SEPTIMIU (în colab.), (1981), *Dictionar de psihologie socială*, Editura Științifică și Enciclopedică, București;
2. CIOLAN, LUCIAN, (2000), *Pași către școala interculturală*, Editura Corint, București;
3. CUCOS, CONSTANTIN, (1997), *Minciună, contrafacere, simulare. O abordare psihopedagogică*, Editura Polirom, Iași;
4. CUCOS, CONSTANTIN, (2000), *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*, Editura Polirom, Iași;
5. DEBESSE, MAURICE, (1981), *Etapele educației*, Editura Didactică și Pedagogică, București;
6. DIACONU, ION, (1998), *Minoritățile. Identitate. Egalitate*, Editura Institutului Român pentru Drepturile Omului, București;
7. GIHIU, PAUL, (2004), *Dusmanii Europei Unite în revista "Rom"*, anul II, nr. 12, București;
8. GLAVA, ADINA, *Dezvoltarea imaginii de sine a elevilor în spațiul școlar multicultural* în IRINA CULIC, ISTVAN HORVATH, CRISTIAN STAN (coordonatori) (1999), *Reflecții asupra diferenței*, Editura Limes, Cluj-Napoca;
9. GLAVA, CĂTĂLIN, *Sarcini și obiective ale educației multiculturale în contextul social contemporan* în IRINA CULIC, ISTVAN HORVATH, CRISTIAN STAN (coordonatori) (1999), *Reflecții asupra diferenței*, Editura Limes, Cluj-Napoca;
10. HENRY, WILLIAM A., *Beyond the melting pot* în revista "Time International", nr. 15 din 9 Aprilie 1990;
11. Inspectoratul Școlar Județean Covasna, (2004), *Impact educațional. Raport privind starea învățământului preuniversitar din județ la sfârșitul semestrului I al anului școlar 2003-2004*, Sfântu Gheorghe;
12. Institutul Național de Statistică, (2002), *Recensământul populației și al locuințelor*, București;
13. Institutul Român pentru Drepturile Omului, (1998), *Drepturile copilului și ale tânărului*, București;
14. IONESCU, ION I., (1997), *Sociologia școlii*, Editura Polirom, Iași;
15. LĂCĂTUȘU, IOAN, (2002), *Structuri etnice și confesionale în județele Covasna și Harghita*, teză de doctorat, Cluj-Napoca;
16. LĂCĂTUȘU, IOAN; LECHIINTAN, VASILE; PĂTRUNEL, VIOLETA; (2003), *Românii din Covasna și Harghita*, Editura "Graii Românești" a Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, Miercurea-Ciuc;
17. MIFFODE, VASILE, (1995), *Metodologia sociologică*, Editura Porto-Franco, Galați;
18. Ministerul Educației și Cercetării, Institutul de Științe ale Educației, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, UNICEF, (2002), *Participarea la educație a copiilor romei*, București;
19. PEREZ, JUAN ANTONIO; DASI, FRANCISCO, *Reprezentările sociale ale grupurilor minoritare* în ADRIAN NECULAU (coord.), (1996), *Psihologie Socială*, Editura Polirom, Iași;
20. PERREGAUX, CHRISTIANE, *Pentru o abordare interculturală în educație*, în PIERRE DASEN, CHRISTIANE PERREGAUX, MICHELINE REY, (1999), *Educația interculturală. Experiențe, politici, strategii*, Editura Polirom, Iași;
21. POPESCU-NEVEANU, PAUL, (1978), *Dictionar de psihologie*, Editura Albatros, București;
22. REY, MICHELINE, *De la logica "mono" la logica de tip "inter". Piste pentru o educație interculturală și solidară*, în PIERRE DASEN, CHRISTIANE PERREGAUX, MICHELINE REY, (1999), *Educația interculturală. Experiențe, politici, strategii*, Editura Polirom, Iași;
23. ROTARIU, TRAIAN; ILIU, PETRU, (coordonatori), (1996), *Sociologie*, Editura Mesagerul, Cluj-Napoca;
24. ROTARU, TIBERIU, *Educația în contextul societății multiculturale contemporane* în ANA TUCICOV-BOGDAN, (coord.), (1996), *Vocaia familiei în dezvoltarea comunicării interetnice în România*, Fundația "Armonia" pentru familiile etnic mixte din România, București;
25. SCIARRA, DANIEL T., (2001), *School counseling in a multicultural society* în JOSEPH G. PONTEROFFO, J. MANUELL CASAS, *Handbook of multicultural counseling*, Sage Publications, Thousand Oaks, California;
26. SEN, CRISTIAN, *Educația interculturală - componentă a pregătirii inițiale a profesorilor* în IRINA CULIC, ISTVAN HORVATH, CRISTIAN STAN (coordonatori) (1999), *Reflecții asupra diferenței*, Editura Limes, Cluj-Napoca;
27. SCHIOPU, URSULA, (coord.), (1997), *Dictionar enciclopedic de psihologie*, Editura Babel, București;
28. UROFSKY, MELVIN I.; NORGREN, JILL, traducere de Mihaela Gafencu-Cristescu, (1994), *Texte fundamentale ale democrației americane*, Editura Teora, București;
29. VASILESCU, ILIE P. (1997), *Românii despre ei înșiși. Studiu de teren*, în MIELU ZLATE (coord.), *Psihologia vieții cotidiene*, Editura Polirom, Iași;
30. WILSON, EVERETT K., (1971), *Sociology. Rules, roles and relationships*, The Dorsey Press, Homewood, Illinois;
31. www.emory.edu;
32. www.inform.umd.edu;
33. www.nwbankpolitics.org.mk;
34. www.pcaccorps.gov;
35. www.tolerance.cz.

Abstract

Aspects of multicultural education in Covasna County

Intercultural education vs. Multicultural education

The issue of intercultural education is one that comes into the attention of specialists in education more often lately due to its complexity. And this is happening because of the major changes that characterize our society at the moment (economical, political etc.) that have an effect on the individual.

I chose the issue of intercultural education for my degree due to the ethnical and confessional specific of the county I was born and live in, and the effect the results from the reversed ratio between majority and minority. As part of a numerical minority inhabitant of my native town I could feel the climate of intolerance between the two communities, Romanian and Hungarian, which live together in the same geographical area. The climate of intolerance is due to the discriminating position of the Hungarian community, which has majority in the area, towards Romanian community, which is in minority as number.

Concerned by the issue of interethnic relations, I wanted to contribute to the effort made by Mr. Ioan Lăcătușu, director of the European Center of Study Covasna-Harghita, who has managed to convince over the years many students and teachers to do some sociological research of the discrimination of the Romanian community in the area of Covasna and Harghita counties.

In our research demarche of the aspects of multicultural education in the high schools in Sfântu Gheorghe our main goal was to establish the level of interethnic tolerance between students, Romanians and Hungarians, that study in the same high school (multicultural high schools) and in separate highschools (monocultural high schools). Along with this main objective we had some other small ones, such as:

- To study the tolerance level of both Romanian and Hungarian students towards the gipsy ethny living in the area.
- The analysis of the impact of ethnic segregation of schools, that took place at the beginning of the '90s.

The method we used was the Scale of Social Distance of the American sociologist Emory Bogardus, a well known authority in the "social distance".

After the analysis of the results of our research some conclusions can be drawn, concerning the way of perception between Romanian and Hungarian students that live and study in the same geographical and cultural area:

- The results revealed a big social distance between the two ethnic groups, a distance that has nothing in common with the principles of multicultural or intercultural education;
- The Romanian and Hungarian students that study in the same school are more tolerant with one another than students that study in separate schools;
- Having this attitude towards each other these students, as future "actors" of the public space of the community they live in, will not be able to contribute efficiently and value the cultural diversity of the area;
- The way the school system is organized at the time contributes to perpetuation of racial and ethnic prejudices and stereotypes endangering the intercultural dialog in the area;
- Through their attitude, students, along with teachers, inspectors etc., do not promote the principles of European Union concerning cultural diversity and intercultural education;
- This situation calls for immediate action from the public authorities and civil society to stimulate and improve the cultural dialogue and to value the valuable cultural assets of the area.

The study we made in the three high schools in the town of Sfântu Gheorghe proved something that a lot of other researchers also established. The actual view of public authorities in the field of multicultural teaching, by separating schools on ethnic bases, promotes a model of intolerant attitudes of ethnic groups towards each other. Unfortunately, although it is called to offer a model of tolerance, respect of the other and good understanding between the members of the Romanian and Hungarian communities in the city, the school promotes the principles of separation.

The model promoted by "Marin Preda" High School is one the can offer a starting point in changing the view of public authorities concerning school system in multicultural areas.